

सत्यना

सत्ययु

सत्यव

नानारूपधरो भूत्वा सर्व्वेवामीषितप्रदः ।
भविष्यति कलौ सत्यव्रतरूपी सनातनः ॥
य इदं पठते नित्यं श्रुयति मुनिसत्तमाः ।
तस्य नश्यन्ति पापानि सत्यदेवप्रसादतः ॥”
इति श्रीस्कन्दपुराणि देवाखण्डे सत्यनारायण-
कथानाम ४ अध्यायः ॥३॥ इति श्रीसत्यनारा-
यणव्रतकथा समाप्ता ॥ कश्चित् पुस्तके अध्याय-
नाम नास्ति । कश्चित् भविष्यपुराणे इति कृत्वा
एतत्कथा लिखिता ॥३॥ अथ सत्यनारायण-
पूजापद्धतिः । आदौ स्वस्तिवाचनपूर्व्वकं सकृदप्य-
कुर्यात् । अथेत्यादि असुकृतिषीं राज्ञीं
असुकृगोत्रः श्रीअसुकृदेवग्रन्थी असुकृकामः
गणेशादिदेवतापूजापूर्व्वकश्रीसत्यनारायणपूज-
नक्षत्रांशवचनं करिष्ये । ततः श्रुतं पठेत् ।
तत आसनशुद्धादिकं कृत्वा गणेशादिदेवता-
नवधर्मादिपुष्पांशान् पूजयेत् । सप्तमीसरस्वत्या-
दिपुष्पांशान् पूजयेत् । ततः सत्यनारायणपूजां कृत्वा
यवतिलैः सत्यनारायणमावाहयेत् । प्रणवध्या-
नैः समुच्चार्य भगवन् सत्यनारायण इहागच्छ
इहागच्छ इह तिष्ठ इह तिष्ठ मम पूजां गृह्णाण
इत्यादिना आवाह्यं पुष्पं गृहीत्वा ध्यायेत् ।
“ध्यायेत् सत्यं गुणातीतं गुणत्रयसमन्वितम् ।
लोकनाथं त्रिलोकेशं पीताम्बरधरं हरिम् ॥
इन्द्रीवरदलश्यामं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
नारायणं चतुर्बाहुं श्रीवक्त्रपदभूषितम् ।
गोविन्दं गोकुलानन्दं जगतः पितरं गुरुम् ॥”
इति ध्यात्वा एतत् पार्थ सत्यनारायणाय नमः ।
अर्घ्यं मन्त्रस्तु ।
“व्यक्ताव्यक्तस्वरूपाय हृषीकपतये नमः ।
मया निवेदितो भक्त्या अर्घ्योऽयं प्रतिगृह्य-
ताम् ॥”
एषोऽर्घ्यः श्रीसत्यनारायणाय नमः । पुष्पा-
ञ्जलिं गृहीत्वा ।
“नमस्ते विश्वरूपाय शङ्खचक्रधराय च ।
पद्मनाभाय देवाय हृषीकपतये नमः ।
नमोऽतन्त्रस्वरूपाय त्रिगुणात्मविभासिने ॥”
नैवेद्यं गृहीत्वा ।
“त्वदीयं वस्तु गोविन्द तुभ्यमेव समर्पितम् ।
गृह्णाण सुमुखो भूत्वा प्रसीद पुरुषोत्तम ॥”
ततः अञ्जलिं बद्ध्वा पठेत् ।
“अथ तं पुण्डरीकाक्षं नृसिंहं दैत्यसूदनम् ।
हृषीकेशं जगन्नाथं वागीशं वरदायकम् ॥
गुणत्रयं गुणातीतं गोविन्दं गङ्गध्वजम् ।
जनाहं जनानन्दं जानकीवल्लभं जयम् ॥
प्रणमामि सदा सत्यनारायणमतः परम् ।
दुर्गमे विषमे घोरे शत्रुभिः परिपीडिते ॥
विविधापनुषु दुष्टेषु तथान्येष्वपि यज्ञयम् ।
नामान्येतानि सकृदर्थं ईक्षितं फलमाप्नुयात् ॥
सत्यनारायणं देवं वन्देऽहं कामदं शुभम् ।
लौलया च ततं विश्वं येन तस्मै नमो नमः ॥”
ततो दक्षिणान्ध्यात् । अष्टाङ्गप्रणामं
कुर्यात् । इति सत्यनारायणपूजापद्धतिः ॥

सत्यपुरं, कौ, (सत्यं पुरम् ।) विष्णुलोकः । यथा,
“ईक्षितं फलं भुक्त्वा चान्ते सत्यपुरं वसेत् ।
इति वः कथितं विप्राः सत्यनारायणव्रतम् ॥”
इति स्कन्दपुराणीयसत्यनारायणव्रतकथा ॥
सत्यफलः, पुं, (सत्यं फलं यस्य ।) विष्णुहस्तः ।
इति राजनिर्घण्टः ॥
सत्यभामा, स्त्री, कृष्णपद्मीभेदः । इति शब्दरत्ना-
वली ॥ सा च श्रीकृष्णस्याष्टमहिषजन्त-
महिषीविशेषः । यथा,—
अष्टौ महिषस्ताः सर्वा रक्षिण्याया महा-
त्मनः ।
रक्षिणी सत्यभामा च कालिन्दी च शुचि-
क्रिता ॥
मित्रविन्दा जाम्बवती नाम्निजितौ सुलक्षणा ।
शुशीला नाम तन्वङ्गी महिषबाह्वताः
कृत्याः ॥
इति पाञ्च उत्तरखण्डे १८ अध्यायः ॥
सत्यभारतः, पुं, (सत्यं भारतं यस्य ।) वेदव्यासः ।
इति त्रिकाण्डशेषः ॥
सत्ययुगं, कौ, (सत्यं युगम् ।) चतुर्युगानां प्रथम-
युगम् । यथा,—
“कृतं सत्ययुगं त्रेतायुगी हापरयज्ञियौ ।
कलिर्भर्भरकः कर्मायुगं पापानु पातकम् ॥”
इति त्रिकाण्डशेषः ॥३॥
तस्य कृतनामकारणं यथा,—
“तदुपाधिकृतः कालो ब्रह्मणो जन्ममृत्युकृत् ।
शतसंवत्सरे ब्रह्मा लयं प्राप्नोति हि त्वयि ॥
लयान्ते तन्नाभिमध्यादुत्थितः सृजति प्रभुः ।
ततः कृतयुगान्तेऽहं कालं सहस्रपालकम् ॥
कृतकृत्वाः प्रजा यत्र तन्नाम्ना मां कृतं विदुः ॥”
इति कल्किपुराणे १८ अध्यायः ॥३॥
तद्वर्मा यथा,—
“धर्मश्चतुष्पादभवत् कृते पूर्णं जगत्तयम् ।
देवा यथोक्तफलदाहरन्ति भुवि सर्व्वतः ॥
सर्व्वशस्या वसुमती हृष्टपुष्टजनाहृता ।
श्राव्यचौर्यामृतैर्हर्त्तना आधिव्याधिर्विजृम्भिता ॥
विप्रा वेदविदः सुमङ्गल्युता नार्यस्तु चर्याव्रतैः
पूजाहोमपराः पतिव्रतधरा यागोद्यताः
क्षत्रियाः ।
वैश्या वस्तुषु धर्मतो विनिमयेः श्रीविष्णुपूजा-
पराः
शूद्रास्तु हिजसेवनाहरिकचालापाः सपर्या-
पराः ॥”
इति कल्किपुराणे २८ अध्यायः ॥३॥
तदयुगमानं यथा,
“चत्वारि त्रीणि हे चैकं कृत्वादिषु यथाक्रमम्
संख्यातानि सप्तसापि द्विगुणानि शतानि च ॥”
इति श्रीभागवते १२ स्कन्धे ४ अध्याये २ श्लो-
कायां श्रीधरस्वामी ॥ तस्योत्पत्त्यादियथा ।
वैशाखशुक्लपक्षे द्वातीयायां रविवारे सत्य-
युगोत्पत्तिः । तत्रावतारचतुष्टयं मन्त्रकूर्म-
वराहनृसिंहाः । पूर्णं पुण्यम् । पापं नास्ति ।

कुरुक्षेत्रं तीर्थम् । यथाशो ब्राह्मणः । मन्ना-
गताः प्राणाः । इच्छामृत्युः । एकविंशति-
हस्तपरिमितो मानवदेहः । सप्तवर्षं परमायुः ।
सुवर्णनिर्मितभोजनपात्रम् । सत्ययुगाब्दाः
१०२८००० । सत्ययुगस्य राजा बलिः वेषः
मान्वाता पुरीरवा धनुमारिकः कान्तवीर्यः
एते षट् चक्रवर्तिनः ॥ सत्ययुगस्य सप्तचक्रम् ।
“सत्यधर्मरतो नित्यं तीर्थानाञ्च सदान्वयम् ।
नन्दन्ति देवताः सर्वाः सत्ये सत्यपरा मेराः ॥”
तत्र तारकब्रह्मनाम यथा,—
“नारायणपरा वेदा नारायणपराः चराः ।
नारायणपरा मुक्तिनारायणपरा गतिः ॥”
इति मुद्राङ्कितपञ्चिकातः संगृहीतम् ॥
सत्ययुगाद्या, स्त्री, (सत्ययुगस्य आद्या तिथि-
रित्यर्थः ।) कृतयुगारम्भकतिथिः । सा तु
वैशाखशुक्लद्वातीया । तद्विदरं युगाद्यामन्दे
द्रष्टव्यम् ॥
सत्ययौवनः, पुं, (सत्यमेव यौवनमिव यस्य ।)
विद्याधरः । इति जटाधरः ॥
सत्यरतः, पुं, (सत्ये रतः ।) सत्यव्रतराजपुत्रः ।
यथा,—
“त्रिधन्वनः सुतो जातस्त्रयारुण इति कृतः ।
तस्य सत्यव्रतो नाम तस्मात् सत्यरतः कृतः ॥
तस्य पुत्रो हरिचन्द्रो हरिचन्द्राश्च रोहितः ॥”
इति मात्स्ये १२ अध्यायः ॥
सत्यलोकः, पुं, (सत्यो लोकः ।) सप्तलोकान्तर्गत-
लोकविशेषः । यथा,—
“षड्गुणेन तपोलोकात् सत्यलोको विराजते ।
अपुनर्मरका यत्र ब्रह्मलोको हि स कृतः ॥”
इति विष्णुपुराणे २ अर्धे ७ अध्यायः ॥
जनलोकापेक्षयेव षड्गुणेन द्वादशकीट्युच्छ्रा-
येण तपोलोकानन्तरं सत्यलोकः । न तु तपो-
लोकात् षड्गुणेनेति मन्तव्यम् । तथा सत्यष्ट-
चत्वारिंशत्कीट्युच्छ्रायत्वेन ब्रह्माण्डे तस्याव-
काशाभावात् । सूर्याष्टगोक्षयोरन्तःकीट्यः सुः
पञ्चविंशतिरिति श्रुक्तेः । सत्यलोक एव कक्षा-
भेदेन ब्रह्मधिष्ठानात् परं वैकुण्ठलोकादि त्रयेयम् ।
एवञ्च भूतलादूर्ध्वं पञ्चदशलक्षोत्तराक्षयोविं-
शतिः कीट्यो भवन्ति । सत्यलोकादूर्ध्वं पञ्च-
दशलक्षोनकोटिद्वयादक्षकटाक्ष इति त्रयेयम् ।
अपुनर्मरकाः पुनर्मृत्युशून्याः । इति तट्टीका ॥
सत्यवचाः, [स] पुं, (सत्यं वचो यस्य ।) ऋषिः ।
इत्यमरः ॥ सत्यवादिनि, त्रि ॥
सत्यवती, स्त्री, (सत्यमस्यस्येति । सत्य + मतृप् ।
मस्य वः । डीप् ।) व्यासमाता । तत्पर्यायः ।
कालौ २ योजनगन्धा ३ गन्धकालौ ४ भयो-
दरी ५ व्यासमाता ६ सत्या ७ विष्वाङ्गदप्रसूः ८
विचित्रवीर्यसुः ९ कक्षा १० दास्यौ ११ दास-
नन्दिनी १२ । इति शब्दरत्नावली ॥ (यथा,
भागवते । १ । ३ । २१ ।
“ततः सप्तदशे जातः सत्यवत्यां पराशरात् ।
चक्रो वेदतरोः श्राव्या दृष्ट्वा पुंशोऽस्यभेदकः ॥”)